

DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1\(37\)-81-89](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-1(37)-81-89)

УДК 338

JEL Classification: O31

Володимир Володимирович Малиш

аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: Mvv8686@ukr.net. ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-2720-4655>

Олександр Ігорович Самойлович

аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
Національний університет «Чернігівська політехніка» (Чернігів, Україна)
E-mail: brsk.trek@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5085-6312>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стаття спрямована на дослідження особливостей інноваційного розвитку промислових підприємств та його впливу на економічну безпеку. Встановлено, що складовими інноваційного розвитку є ресурси та інфраструктура, інноваційні ідеї, культура інновацій, лідерство, ефективне управління ризиками. Наведено основні етапи інноваційного розвитку підприємства. Представлено характеристику поняття «економічна безпека підприємства». Розкрито зв'язок між поняттями «економічна безпека підприємства» та «інноваційний розвиток підприємства». Доведено, що стимулювання інноваційної діяльності в Україні формує безпечне середовище підприємства та забезпечує його сталий розвиток. Проаналізовано стан інноваційної діяльності в Україні та місце України у рейтингу Глобального індексу інновацій.

Ключові слова: інновації; інноваційна діяльність; інноваційний розвиток; цифрові технології; економічна безпека; промислові підприємства; сталий розвиток.

Рис.: 5. Бібл.: 14.

Постановка проблеми. Сучасна економічна ситуація, в якій функціонують промислові підприємства, характеризується високим рівнем нестабільності та ризику, тому постає проблема самозбереження та сталого розвитку. У сучасній складній реальності промислові підприємства відіграють ключову роль у процесі інноваційного розвитку всього суспільства, оскільки володіють усіма необхідними ресурсами, включаючи людські, фінансові, матеріальні та інтелектуальні. На наш погляд, впровадження інновацій та сучасних цифрових технологій, які є важливим засобом підвищення ефективності діяльності підприємства, забезпечення його конкурентоспроможності на світовому й національному ринках може гарантувати економічну безпеку підприємству та його успіх в конкурентній боротьбі на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед українських науковців, що досліджують інноваційний розвиток підприємств, необхідно відзначити праці О. І. Амоша, А. І. Ніколаєнко [1], Л. О. Волощук [2], А. В. Ворона [3], О. А. Гавриш [4], Н. В. Якименко [13]. Дослідженням економічної безпеки промислових підприємств займалися такі українські дослідники як Н. М. Гапак [5], С. І. Ніколаюк, О. В. Попело [10, 11], М. В. Дубина [12], Д. Й. Никифорчук [9], К. С. Зайченко [7], К. В. Коваленко [8].

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових праць із зазначеної проблеми, питання ролі інноваційної домінанти в забезпеченні економічної безпеки промислових підприємств потребує подальших досліджень.

Мета статті. Метою статті є дослідження інноваційного розвитку промислових підприємств в контексті забезпечення їх економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Інновація визначається як процес впровадження нових ідей, методів, продуктів, послуг або рішень, які мають значний позитивний вплив і цінність. Це передбачає перетворення творчих концепцій у конкретні результати, які підвищують ефективність та дієвість або вирішують незадоволені потреби.

Інновації не обмежуються технологічним прогресом і охоплюють нові підходи до вирішення проблем, процесів, організаційних практик або інноваційних бізнес-моделей. За своєю суттю, інновації включають нестандартне мислення та прийняття прорахованих ризиків для досягнення прогресу й проривних результатів. Надзвичайно важливого значення у цих процесах набувають цифрові технології.

Інновації на підприємстві включають декілька ключових компонентів, які дозволяють підприємствам ефективно стимулювати інноваційну діяльність. Можна виділити такі основні складові, що забезпечують інноваційний розвиток на підприємствах (рис. 1).

Рис. 1. Основні складові інноваційного розвитку на підприємстві
Джерело: розроблено авторами.

Інноваційний процес зазвичай включає базові етапи, які необхідні для сприяння та впровадження інновацій. Хоча конкретні підходи можуть відрізнятися, однак можна виділити загальні етапи інноваційного процесу (рис. 2).

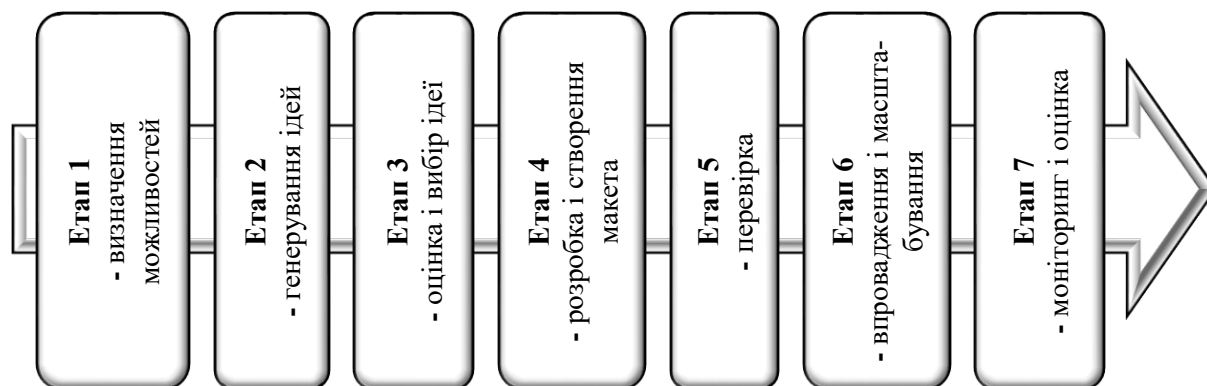

Рис. 2. Етапи інноваційного процесу на підприємстві

Джерело: систематизовано авторами.

У процесі інноваційної діяльності підприємство проходить такі етапи:

Етап 1. Визначення можливостей для інновацій. Це можна зробити за допомогою дослідження ринку, поведінки клієнтів, аналізу тенденцій або внутрішньої оцінки. Мета полягає в тому, щоб виявити незадоволені потреби, нові тенденції або сфери, що потребують вдосконалення та можна вирішити за допомогою інновацій.

Етап 2. Генерування ідей, що можна реалізувати за допомогою мозкових штурмів, конкурсів ідей, відгуків клієнтів або міжфункціональної співпраці. Мета полягає у створенні широкого спектра творчих та інноваційних ідей, які мають потенціал для реалізації визначених можливостей.

Етап 3. Оцінка і вибір ідеї. Після аналізу ідей наступним кроком є оцінка та вибір найбільш перспективних. Це передбачає оцінку здійсненності, життєздатності та бажаності кожної ідеї. Необхідно враховувати такі фактори, як ринковий потенціал, технічна здійсненність, вимоги до ресурсів, відповідність стратегічним цілям і потенційний вплив. Метою є визначення ідеї, яка варта комерціалізації.

Етап 4. Розробка і створення макета. Передбачає перетворення вибраних ідей у реальні макети або мінімально життєздатні продукти. Мета полягає в тому, щоб протестувати та підтвердити концепції, зібрати відгуки та вдосконалити ідеї на основі розуміння клієнта та технічної здійсненності.

Етап 5. Перевірка. На цьому етапі макети тестуються з користувачами або в реальних сценаріях. Відгуки клієнтів збираються, а концепції повторюються та вдосконалюються на основі отриманої інформації. Цей інтерактивний процес допомагає перевірити припущення, виявити потенційні проблеми та вдосконалити інновацію перед переходом до наступного етапу.

Етап 6. Впровадження та масштабування. Передбачає розробку детального плану впровадження, розподіл ресурсів і виконання необхідних дій для виведення інновації на ринок або впровадження її на підприємстві. Мета – забезпечити плавний перехід від фази розробки до повномасштабного впровадження.

Етап 7. Моніторинг і оцінка. Після впровадження інновації важливо контролювати й оцінювати її ефективність. Це передбачає відстеження показників ефективності для оцінки успіху інновації. Регулярне оцінювання допомагає визначити сфери для вдосконалення, внести необхідні корективи та зафіксувати отримані знання для майбутніх інноваційних ініціатив.

Інноваційний розвиток має тісний взаємозв'язок та прямий вплив на життєздатність, прибутковість та загалом на економічну безпеку підприємства.

Схематично вплив інноваційної діяльності промислового підприємства на стратегічні показники його функціонування представлено на рис. 3.

Рис. 3. Вплив інноваційної діяльності промислового підприємства на стратегічні показники його функціонування

Джерело: систематизовано авторами.

Отже, чим більше інновацій та прогресивних технологій підприємство використовує та комерціалізує, тим більше показників її економічної безпеки забезпечується.

Існує чимало досліджень, присвячених трактуванню поняття «економічна безпека підприємства» та окресленню її складових.

Н. М. Гапак розглядає економічну безпеку підприємства як: «такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технологій, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого

гарантується найбільш ефективно їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)» [5, с. 69].

С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук визначають економічну безпеку підприємства як: «стан юридичних, виробничих відносин і організаційних зв'язків, матеріальних і інтелектуальних ресурсів, щодо яких гарантується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивний науково-технічний і соціальний розвиток» [9, с. 15].

К. С. Зайченко до економічної безпеки підприємства включає такі складові: «інформаційна, техніко-технологічна, кадрова та інтелектуальна, фінансова, організаційно-управлінська, силова, екологічна, політико-правова» [7].

К. В. Коваленко розглядає складові економічної безпеки підприємства: «безпека як стан захищеності від внутрішніх і зовнішніх загроз, безпека як захист проти корисливих злочинів, безпека як стан ефективного використання корпоративних ресурсів, безпека як здатність забезпечувати відтворення» [8].

На наш погляд, необхідно включити інноваційну діяльність підприємства як обов'язкову складову економічної безпеки промислового підприємства, адже саме на її основі можливе ефективне відтворення всіх видів ресурсів підприємства і забезпечення дієвості інших складових.

Особливої актуальності інновації набувають для промислових підприємств України. Варто зазначити, що відповідно до Глобального індексу інновацій Україна у 2023 році посіла 55-те місце в рейтингу серед 132 країн світу попри те, що промислові підприємства в умовах воєнного стану велику увагу все ж таки зосередили на тому, щоб вижити (рис. 4).

Цей показник за період 2019–2023 років зазнав коливань, відповідно від 47-го місця у 2019 році до 55-го місця – у 2023 році. Лідерами Глобального індексу інновацій є Швеція, США, Швейцарія, Сінгапур тощо.

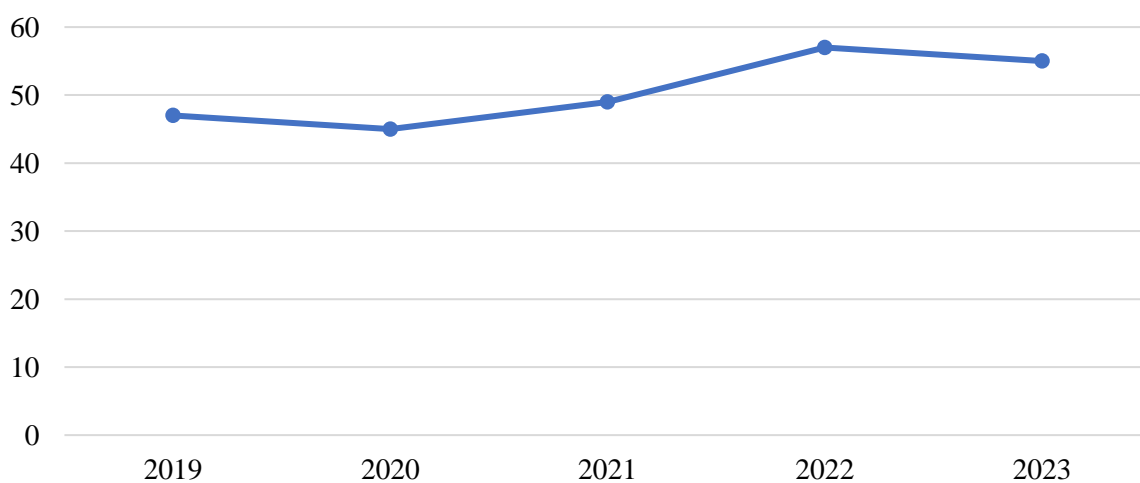

Рис. 4. Рейтинг України у Глобальному індексу інновацій за 2019–2023 роки, %

Джерело: розроблено за даними [14].

Підприємства, що здійснювали інновації у 2023 році в основному витрачали фінансові ресурси на придбання обладнання, устаткування, програмне забезпечення – 77 %, що на 8 % менше, ніж у 2019 році (рис. 5).

У 2023 році тенденція витрат на інновації у сфері придбання основних засобів є зростаючою, що скоріш за все пов'язано із необхідністю відновлення матеріально-технічної бази промислових підприємств, пошкоджених у результаті бойових дій.

З іншого боку, збільшилася питома вага інноваційних витрат у 2022 році на інші напрями, а саме приріст витрат, які спрямовані на наукові дослідження та розробки.

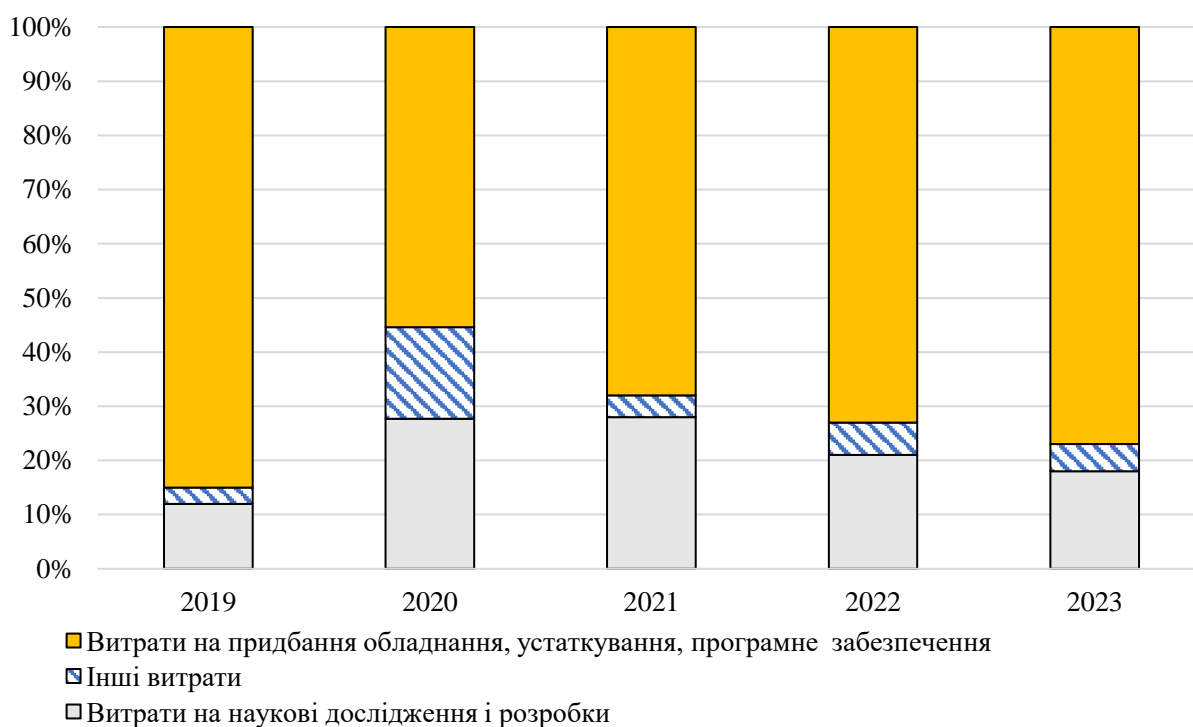

Рис. 5. Динаміка інноваційних витрат за 2019–2023 роки, % від загального обсягу фінансування

Джерело: розроблено на основі [6].

Однак, варто підкреслити, що фінансування науково-дослідної діяльності на промислових підприємствах України все ще залишається на низькому рівні та недостатньо забезпечує їх потреби, що негативно впливає на рівень економічної безпеки промислових підприємств.

Висновки і пропозиції. Інноваційна діяльність є необхідним і постійним процесом на шляху успішного функціонування та розвитку промислових підприємств. Необхідно розвивати культуру інновацій, що передбачає отримання зворотного зв'язку, сприяння навчанню як на успіхах, так і на невдачах і постійний пошук нових можливостей для інновацій. Регулярний перегляд і вдосконалення самого інноваційного процесу також має важливе значення для оптимізації здатності промислових підприємств

ефективно впроваджувати інноваційні розробки, у тому числі на основі сучасних цифрових технологій. Інноваційна діяльність є ключовим фактором забезпечення економічної безпеки промислового підприємства, оскільки вона призводить до створення нової технології та нового продукту, стимулюючи таким чином конкурентоспроможність промислового підприємства на національному та міжнародному ринку.

Список використаних джерел

1. Амоша О. І. Національна інноваційна система України в контексті міжнародних порівнянь / О. І. Амоша, А. І. Ніколаєнко // Економічний вісник Донбасу. – 2015. – № 1(39). – С. 115-121.
2. Волощук Л. О. Економічна безпека та інноваційний розвиток промислового підприємства: сутність та взаємозв'язок як об'єктів управління / Л. О. Волощук // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 217-223.
3. Ворона А. В. Глобальні чинники впливу на інноваційний розвиток національної економіки / А. В. Ворона // Економіка. Фінанси. Право. – 2020. – № 3/1. – С. 32-36.
4. Гавриш О. А. Інноваційний розвиток як необхідна складова економічної безпеки сучасних підприємств / О. А. Гавриш // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2014. – № 11. – С. 451-455.
5. Гапак Н. М. Суть та еволюція поняття «економічна безпека підприємства» / Н. М. Гапак, І. В. Дочинець // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2014. – Вип. 2(43). – С. 68-73.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukrstat.gov.ua>.
7. Зайченко К. С. Економічна безпека підприємства: сутність та роль / К. С. Зайченко, Н. І. Діма // Ефективна економіка. – 2021. – № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.90.
8. Коваленко К. В. Основи створення комплексної системи економічної безпеки підприємства: теоретичний аспект / К. В. Коваленко // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – 2008. – № 3. – С. 134-139.
9. Ніколаюк С. І. Безпека суб'єктів підприємницької діяльності: курс лекцій / С. І. Ніколаюк, Д. Й. Никифорчук. – Київ : КНТ, 2005. – 320 с.
10. Попело О. В. Адаптивне управління інноваційно-інвестиційним розвитком промислових підприємств як фактор забезпечення економічної безпеки / О. В. Попело, В. В. Малиш // Economic Synergy. – 2023. – № 1. – С. 48–56.
11. Попело О. Механізм адаптивного управління розвитком промислових підприємств у контексті забезпечення економічної безпеки в епоху цифровізації національної економіки / Попело О., Самойлович О. // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2023. – № 1(33). – С. 75-84.
12. Попело О. В. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки будівельних підприємств в контексті підвищення їх конкурентоспроможності / О. В. Попело, М. В. Дубина // Економіка та суспільство. – 2023. – № 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-77>.
13. Якименко Н. В. Управління інноваційною сприйнятливістю як складова адаптивного управління інноваційним розвитком підприємств залізничного транспорту / Н. В. Якименко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2018. – № 40. – С. 286-289.
14. Global innovation index [Electronic resource]. – Accessed mode: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicato>.

References

1. Amosha, A.I., & Nikolaenko, A.I. (2015). Natsionalna innovatsiina systema Ukrainy v konteksti mizhnarodnykh porivnian [National innovative system of Ukraine in context of international comparisons]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 1(39), 115-121.
2. Voloshchuk L.O. (2014). Ekonomichna bezpeka ta innovatsiinyi rozvytok promyslovoho pidpriemstva: sutnist ta vzaiemozv'iazok yak ob'iektiv upravlinnia. [Economic security and innovation development of industrial enterprise: essence and interrelation as management objects]. *Ekonomika: realii chasu – Economics: time realities*, 6(16), 217-223.
3. Vorona, A.V. (2020). Hlobalni chynnyky vplyvu na innovatsiinyi rozvytok natsionalnoi ekonomiky [Global factors influencing the innovative development of the national economy]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economics. Finances. Law*, 3/1, 32–36.
4. Havrysh, O.A., & Cherniak, H. M. (2014). Innovatsiinyi rozvytok yak neobkhdna skladova ekonomichnoi bezpeky suchasnykh pidpriemstv. [Innovative development as a necessary component of economic security of modern companies]. *Economic Bulletin of NTUU "KPI" – Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI»*, 11, 451-455.
5. Hapak, N.M., & Dochynets, I.V. (2014). Sut ta evoliutsiia poniattia «ekonomichna bezpeka pidpriemstva». [The essence and evolution of the concept of “economic security of an enterprise”]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhhorod University*, 2(43), 68-73.
6. Derzhavna sluzhba statystryky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n.d.). https://ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/ni.htm.
7. Zaichenko, K.S., & Dima, N.I. (2021). Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: sutnist ta rol [Economic Security of an Enterprise: Essence and Role]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.90.
8. Kovalenko, K.V. (2008). Osnovy stvorennia kompleksnoi systemy ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva: teoretychnyi aspekt [Fundamentals of creating a comprehensive system of economic security of an enterprise: theoretical aspect]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu ekonomiky i torhivli imeni Mykhaila Tuhana-Baranovskoho – Bulletin of Mykhailo Tugan-Baranovsky Donetsk National University of Economics and Trade*, 3, 134-139.
9. Nikolaiuk, S.I., & Nikiforchuk, D.Y. (2005). *Bezpeka subiektiv pidpriemnytskoi diialnosti: kurs lektsii [Security of business entities: a course of lectures]*. KNT.
10. Popelo, O.V., Malysh, V.V. (2023). Adaptivne upravlinnia innovatsiino-investytsiynym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv yak faktor zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky [Adaptive management of innovation and investment development of industrial enterprises as a factor in ensuring economic security]. *Economic Synergy*, (1), 48–56.
11. Popelo, O., Samoilovych, O. (2023). Mekhanizm adaptivnoho upravlinnia rozvytkom promyslovykh pidpriemstv u konteksti zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky v epokhu tsyfrovizatsii natsionalnoi ekonomiky [The mechanism of adaptive management of the development of industrial enterprises in the context of ensuring economic security in the era of digitalization of the national economy]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia – Problems and prospects of economics and management*, (1(33)), 75-84.
12. Popelo, O.V., Dubyna, M.V. (2023). Teoretychni aspekty zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky budivelnykh pidpriemstv v konteksti pidvyshchennia yikh konkurentospromozhnosti [Theoretical aspects of ensuring the economic security of construction enterprises in the context of increasing their competitiveness]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, (54). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-77>.

13. Yakymenko, N.V. (2018). Upravlinnia innovatsiinoiu spryiniatlyvistiu yak skladova adaptivnoho upravlinnia innovatsiynym rozvytkom pidpriemstv zaliznychnoho transportu [Managing Innovation Sensitivity as a Component of Adaptive Management in the Innovative Development of Railway Transport Enterprises]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Herald of Transport and Industry Economics*, 40, 286–289.

14. Global innovation index. (n.d.). <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicato>.

Отримано 04.03.2024

UDC 338

Volodymyr Malysh

PhD Student of the Department of Management and Administration
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: Mvv8686@ukr.net. **ORCID:** <https://orcid.org/0009-0002-2720-4655>

Oleksandr Samoilovych

PhD Student of the Department of Management and Administration
Chernihiv Polytechnic National University (Chernihiv, Ukraine)

E-mail: brsk.trek@gmail.com. **ORCID:** <https://orcid.org/0000-0002-5085-6312>

INNOVATIVE DEVELOPMENT AS A FACTOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

The article is aimed at researching the features of innovative development of industrial enterprises and its impact on economic security. It was established that the components of innovative development are resources and infrastructure, innovative ideas, a culture of innovation, leadership, and effective risk management. The main stages of innovative development of the enterprise are given. The description of the concept of "economic security of the enterprise" is presented. The connection between the concepts of "economic security of the enterprise" and "innovative development of the enterprise" is revealed. It has been proven that the stimulation of innovative activity in Ukraine creates a safe environment for the enterprise and ensures its sustainable development. The state of innovative activity in Ukraine and Ukraine's place in the ranking of the Global Innovation Index are analyzed. It has been proven that innovative activity is a necessary and constant process on the way to the successful functioning and development of industrial enterprises. It is argued that it is necessary to develop a culture of innovation that involves receiving feedback, facilitating learning from both successes and failures, and constantly looking for new opportunities for innovation, because regular review and improvement of the innovation process itself is also important for optimizing the ability of industrial enterprises to effectively implement innovations. It has been established that innovative activity is a key factor in ensuring the economic security of an industrial enterprise, as it leads to the creation of a new technology and a new product, thus stimulating the competitiveness of an industrial enterprise on the national and international market.

Key words: innovations; innovative activity; innovative development; digital technologies, economic security; industrial enterprises; sustainable development.

Fig.: 5. References: 14.